

RENAȘTEREA NAȚIONALĂ ȘI CULTURALĂ A BASARABIEI ÎN ANII 1917-1918

Dumitru STATCHEVSCHI, Facultatea de Istorie și Filosofie

National and cultural revival of Bessarabia in 1917 is an actual subject in our days, in specially after the colapse of U.S.S.R. and appearance of new states in estern and central Europe, including Republic of Moldova. It is important to highlight the role of National Moldavian Party and Militar Comitets in national movement of bessarabian romanians, without excluding cultural societies and cultural propagandists (including refugees) from Romania, who fought for revival of national conscience of

bessarabians. Even if it was a subject of russification, the romanian feature of Bessarabia was not erased, and national manifestations from 1917 proved it. A strong expression of national aspirations of bessarabian romanians was March 27, 1918, when the will of the people became the Act of Union of Bessarabia with Romania.

Renașterea națională din Basarabia anului 1917 rămâne și în prezent un subiect actual, în special după colapsul Uniunii Sovietice și apariția noilor state independente în estul și centrul Europei, printre care și Republica Moldova. Subiectul a fost minunțios ascuns și falsificat de către organele de partid sovietice, urmărindu-se deznaționalizarea populației românești de pe teritoriul dintre Prut și Nistru. După căderea U.R.S.S., în țânăra Republică Moldova apar numeroase publicații istorice care demaschează această politică, demonstrând că lupta de eliberare națională a românilor din Basarabia din 1917-1918 a fost o expresie a poporului, nu un apendice al revoluției bolșevice.

Revoluția rusă din 1917 a cuprins întregul teritoriu al imperiului țarist, manifestații cu caracter revoluționar având loc pretutindeni unde existau popoare asuprite și lipsite de drepturile lor naționale. Acesta a fost și cazul Basarabiei, unde mișcarea de renaștere națională a fost inițiată de Partidul Național Moldovenesc, continuator al revendicărilor naționale formulate încă în 1906-1907. La 12 martie 1917, are loc prima ședință unde se discută problema formării unui partid moldovenesc, hotărându-se ca președinte al PNM să fie V.Stroiescu.

La 9 aprilie a fost adoptat și programul noului partid, în care se cerea autonomie pentru Basarabia, reforme în administrație, justiție, economie și armată, evidențiindu-se necesitatea folosirii limbii moldovenești ca limbă oficială a provinciei. De asemenea, se amintește necesitatea opririi colonizării cu străini și oferirea unor drepturi pentru moldovenii de dincolo de Nistru [1]. Programul PNM a fost adoptat și de Congresul Cooperatorilor Basarabeni la 17-18 aprilie, de Congresul Preoților din Basarabia (19-20 aprilie), de numeroase organizații studențești și militare moldovenești din întreaga Rusie. Concomitent, la 30 martie 1917, militarii basarabeni din Odesa au pus bazele Partidului Progresist Moldovenesc, în frunte cu E.Catelli, care avea un program asemănător cu cel al PNM [2], fiind conceput chiar din start ca o parte integrantă a acestuia [3].

Un rol esențial în mișcarea de renaștere națională din Basarabia l-au avut comitetele ostășești, care au apărut mai întâi la Odesa, iar apoi și în alte orașe unde se aflau soldați moldoveni. La 24 martie are loc o adunare la care se pun bazele unui comitet pentru organizarea ostașilor moldoveni din Odesa. La 18 aprilie-1 mai, la Odesa, în timpul manifestației cu ocazia zile de 1 Mai este convocat un miting al militarilor moldoveni, care a întrunit circa 11.000 de soldați, unde au fost prezenți și reprezentanții PNM de la Chișinău – P.Halippa și I.Pelivan. Adunarea, ținută în grădina publică a orașului, a adoptat o hotărâ-

râre prin care a cerut restabilirea limbii române în drepturile sale istorice, folosirea ei în școală, biserică, administrație, o largă autonomie pentru Basarabia și instituirea unui organ legislativ local [4].

Între 20-27 octombrie 1917 este organizat Congresul Ostașilor Moldoveni, ținut în Casa Eparhială din Chișinău, la care au participat 700 de delegați. Aici sunt discutate probleme esențiale pentru Basarabia: obținerea unei autonomii largi în cadrul unei Rusii democratice și federative, formarea unei armate naționale, înființarea Sfatului Țării, naționalizarea învățământului și a instituțiilor de conducere, atribuirea unor drepturi politice pentru moldovenii de peste Nistru etc.

După determinarea de către congres a unor principii de organizare a Sfatului Țării, a început formarea propriu-zisă a acestei instituții, iar la 21 noiembrie 1917 este convocată prima ședință a Sfatului Țării, președinte fiind ales I.Inculeț. La 2 decembrie 1918 este proclamată autonomia Republicii Democratice Moldovenești ca membru cu drepturi egale în cadrul Republicii Federative Democratice Ruse. Puterea executivă este atribuită Consiliului Directorilor Generali în frunte cu P.Erhan, noua entitate statală fiind recunoscută în scurt timp de guvernul din Petrograd [5].

Amenințați de bandele bolșevice care prădau cetățenii și demnitarii moldoveni, deputații blocului moldovenesc din Sfatul Țării cer intervenția armatei române. La 8 ianuarie divizia comandată de generalul Ernest Broșteanu a trecut Prutul, reușind în decurs de o lună să alunge bolșevicii peste Nistru. În aceste condiții, Sfatul Țării a putut să-și reia activitatea, votând la 24 ianuarie 1918 independența Republicii Democratice Moldovenești și separarea de Rusia, moment decisiv în procesul de renaștere națională și unire a Basarabiei cu România.

Mișcarea de eliberare națională din Basarabia a cuprins nu doar domeniul politicului, impulsivând totodată și procesele culturale. În ajunul revoluției, limba de instruire în școlile din Basarabia era rusa, iar majoritatea învățătorilor erau instruiți în instituții rusești și impuși să susțină proiectul antinațional imperial. Politica administrației țariste a determinat atitudinea ignorantă a băștinașilor față de școală, astfel încât cel mai mic nivel al alfabetizării era înregistrat anume în rândurile moldovenilor.

În aprilie 1917, la o ședință a Adunării Zemstvei guberniale, P.Gore pune în discuție situația învățământului din Basarabia, cerând Ministerului Învățământului ca predarea în școlile inferioare să se facă în „limba moldovenească”. Imediat după publicarea programului PNM, la Chișinău, între 10-13 aprilie a fost convocat Congresul General al Învățătorilor din Basarabia, care a respins proiectul naționalizării învățământului. În aceeași zi s-a constituit Asociația Profesorilor și Învățătorilor Moldoveni și de dincolo de Nistru, care a adoptat programul lui I.Buzdugan de naționalizare a învățământului din Basarabia [6].

Între 25-28 mai 1917, în Sala Eparhială din Chișinău, și-a ținut lucrările Congresul Învățătorilor Moldoveni, care a decis naționalizarea învățământu-

lui, repunerea limbii române în drepturi și introducerea alfabetului latin. S-a discutat și instituirea unor cursuri de limbă română pentru învățători, care s-au organizat în vara anului 1917, prelegerile fiind ținute de profesori din Basarabia, România, Transilvania și Bucovina.

Autoritățile țariste au avut grijă de deznaționalizarea românilor basarabeni și prin numeroase instituții culturale rusești. Odată cu primii pași făcuți în direcția naționalizării învățământului și revitalizării conștiinței naționale a basarabenilor, încep să apară și unele societăți culturale românești, printre care cea mai importantă fiind Universitatea Populară din Chișinău, inaugurată la 18 februarie 1918. Sediul era stabilit în Sala Eparhială, unde se țineau cursuri, precum: istoria românilor, istoria culturii, limba și literatura română, istoria limbii române, istoria bisericii. Pe lângă cursurile ordinare se mai organizau și matinee duminicale, cu prezentarea unor conferințe ce aveau drept subiect istoria și cultura națională românească. Instituția dispunea și de o bogată bibliotecă, completată cu titluri donate de numeroase centre științifice și pedagogice din România [8].

Printre societățile culturale românești din Basarabia un rol deosebit l-au avut: Societatea istorico-arheologico-bisericească, Societatea Amatorilor Antichității, Liga Culturală a Femeilor din Basarabia, Societatea Istorică și Literară din Chișinău (B.P. Hașdeu) etc.

La renașterea culturală a basarabenilor au contribuit și intelectualii veniți sau refugiați din Vechiul Regat și din alte provincii românești în Basarabia, printre care și O.Ghibu, care a înființat aici ziarele „Ardealul” și „România Nouă”, a contribuit la constituirea bibliotecii din Chișinău, a procurat o tipografie cu litere latine de la Iași etc. [9]. În acest context remarcăm în special contribuția propagandiștilor culturali veniți din România odată cu armata română pentru a explica populației intențiile pașnice ale acesteia și promovarea culturii românești în Basarabia.

Deși a fost supusă unui proces agresiv de rusificare, caracterul românesc al Basarabiei nu a fost șters, iar manifestările naționale din 1917 au demonstrat acest lucru. Expresie fermă a năzuințelor naționale a românilor basarabeni a fost 27 martie 1918, când voința poporului a devenit Act de Unire a Basarabiei cu România.

Referințe:

1. CIOBANU, Șt. *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*. Chișinău, 1993, p.88-90.
2. MORARU, A., NEGREI I. *Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc*. Chișinău, 1998, p.39-40.
3. ȚURCANU, I. *Unirea Basarabiei cu România. Preludii, premise, realizări*. Chișinău, 1998, p.19.
4. BRĂȚIANU, Gh. I. *Basarabia – drepturi naționale și istorice*. București, 1995, p.54.

5. SCURTU I., ALMAȘ D., GOȘU A., ș.a. *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1998*. București, 1998, p.83.
6. NEGREI, I. Naționalizarea învățământului în Basarabia în 1917. În: *Cugetul*, nr.4 (36). Chișinău, 2007, p.19.
7. HAREA, V. *Basarabia pe drumul Unirii. Amintiri și comentarii*. Galați, 1995.
8. INCULEȚ, I. *O revoluție trăită*. Chișinău, 1994, p.64.
9. PALADE, Gh. *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească (1918-1940)*. Studii. Chișinău, 2010, p.85-86.

Recomandat
Gheorghe PALADE, dr.hab., conf.univ.